

THOMAS TEGLGAARD

GUDS TEMPEL
ELLER
BABELS TÅRN

THOMAS TEGLGAARD

Guds tempel
eller
Babels tårn

LOHSE

Indhold

Forord	7
1. Første Mosebog 11,1-9.	9
2. Introduktion til byen og tårnet.	11
3. Babelforskning	23
4. Skabelsen	49
5. Nøjagtig hvad der står.	59
6. Nimrod	69
7. Et tempel – til Guds eller menneskers ære?	81
8. Babylon – i storhed og fald	97
9. Med Daniel og hans venner i Babylon	111
10. Kristi gerning – vores lovsang.	135
Kort over Mesopotamien	152
Noas slægt	153

Forord

Så skulle der alligevel gå så mange år, før jeg fik gjort dette manuskript færdigt. Oprindeligt var timingen ellers perfekt; efter romanen TÅRNET I SINEAR havde der været format over en udgivelse som denne: Kort, præcis og helt vildt nørdet!

Men sådan blev det ikke. Min ven og mentor, forfatteren Poul Hoffmann, som var mig til stor hjælp undervejs med både romanen og denne tekst, havde ret, da han sagde, at de fleste essays har godt af at ligge til afkøling. Pouls imponerende venlighed forbød ham rimeligvis at sige det, som det var: »Du er ikke færdig med det her endnu, Thomas!«

Men nu – nu er manuskriptet færdigt. Desværre bliver vi ikke færdige med Babel før dommedag. Vi bygger nemlig hele tiden disse vældige tårne, disse templer, tankekonstruktioner, følelseskonstruktioner, fællesskabskonstruktioner – vi bygger og bygger på vores tempellignende projekter, og Gud må bryde det alt sammen ned for at frelse os.

Sådan har det været siden syndefaldet: Løgnens Fader forsøger at hindre både Gud og os. Gud kan han ikke rukke, helt anderledes let går det med os. Vi fristes og falder så let; naive og opmærksomme er vi, når slangen taler. Anderledes døve og ligeglade, når Gud taler.

GUDS TEMPEL ELLER BABELS TÅRN

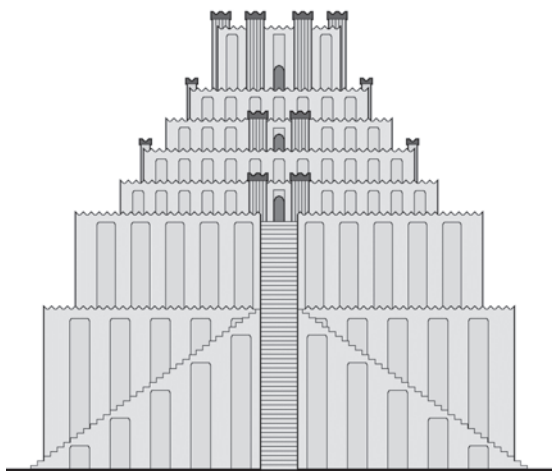
Og dog sker det alligevel fra tid til anden, at den babylonske tænkning, den babylonske ånd intet har at sige. Guds ord lyder, og det, der ellers var så mørkt, oplyses fuldstændig. Det er sådan en sprække af lys, jeg håber på, at denne bog kan blive til.

TT, februar 2018.

1. Første Mosebog 11,1-9

Hele jorden havde samme sprog og samme tungemål. Da de brød op mod øst, stødte de på en dal i landet Sinear, hvor de slog sig ned. De sagde til hinanden: »Kom, lad os stryge teglsten og brænde dem hårde!« De brugte tegl som sten og asfalt som mørtel. Så sagde de: »Lad os bygge en by med et tårn, som når op til himlen, og skabe os et navn, for at vi ikke skal blive spredt ud over hele jorden.« Herren steg ned for at se byen og tårnet, som menneskene byggede. Så sagde Herren: »Se, de er ét folk med samme sprog. Når de begynder at handle sådan, vil intet af det, de planlægger, være umuligt for dem. Lad os stige derved og forvirre deres sprog, så de ikke forstår hinanden.« Så spredte Herren dem derfra ud over hele jorden, så de måtte holde op med at bygge byen. Derfor hedder den Babel, for dér forvirrede Herren sproget på hele jorden, og derfra spredte Herren menneskene ud over hele jorden.

2. Introduktion til byen og tårnet

Skitse af en ziggurat af Jona Lendering, en.wikipedia.

Babelstårnet – et hurtigt overblik:

Man har i dag fra arkæologiske udgravninger kendskab til omtrent tyve såkaldte ziggurater i Mesopotamien. Fra skriftlige kilder kender man til flere andre lignende bygningsværker.

Det er nærliggende at tænke sig babelstårnet som en sådan ziggurat. Ordet ziggurat kommer af det akkadiske ord, *ziqurat* (*zaqaru*, at være høj). Man har angiveligt bygget disse trintårne

gennem adskillige årtusinder og helt frem til få århundreder før vor tidsregning. Babelstårnet kan ifølge f.eks. Penley¹ og Seely² ikke være fra før 3500 f.Kr., den seneste datering kan til gengæld ligge helt fremme omkring det tredje Ur-dynastis fald ca. 2000 f.Kr.

Zigguraterne i området er ikke ens, men har dog visse fællestræk: Adskillige platforme ovenpå hinanden, forbundet med trapper eller ligefrem egentlige ramper. Nogle af disse ziggurater var ganske høje, halvfems meter i visse tilfælde. Kernen var af det, som vel bedst kan betegnes som soltørret mudder – et materiale, man ikke sådan skal kimse ad, da det er billigt og holdbart, også her i det 21. århundrede, hvor over halvdelen af alle verdens huse stadig bygges af samme materiale.³ Det særlige ved disse ziggurater er, at nok udgøres kernen af soltørrede mursten, men selve murene udenpå bestod af ovnbrændte mursten. Mudder eller rettere ler iblandet hakket halm, godt æltet og formet i skabeloner, nøjagtig som man gør den dag i dag. Stenene blev tørret og brændt hårde.

Som mørtel havde man forskellige muligheder; Bibelens udsagn om, at man anvendte asfalt, er absolut ikke umulig (om

1 Paul T. Penley, A Historical Reading Of genesis 11:1-9: The Sumerian Demise and Dispersion Under The ur III dynasty, Journal of the Evangelical Theological Society 50/4 (December 2007), 693-714.

2 Paul H. eely, The date Of The Tower Of Babel And Some Theological Implications, Westminster Theological Journal 63 (2001), 15-38.

3 Se www.DrDavidNeiman.com og/eller hans gennemgang af bygningsværker i Mesopotamien, herunder af ziggurater i fortiden og bemærkninger vedrørende også nutidens huse, ikke mindst i den selv samme region: www.youtube.com/user/Dr-DavidNeiman

end den nøjagtige kemiske sammensætning nok har været en lidt anden end den, vi drøner rundt på i vores biler i dag).

Byggematerialerne er vigtige at knytte en kommentar til. At brænde stenene hårde var ikke nogen lille bedrift, og produktionen af asfalt var omkostningsfuld. Den slags gjorde man kun, når det gjaldt særlig vigtige bygninger, f.eks. templer.⁴

Hvorvidt nogle af de ruiner, vi finder i dag, virkelig skulle være babelstårnet, er ikke til at sige med sikkerhed. Vi ved ikke nøjagtig, hvor det har været forsøgt opført. Vi ved slet ikke, om de kom ordentligt i gang med det. Men hvis de nåede at blive mere eller mindre færdige, så har babelstårnet altså formentlig været en sådan ziggurat med syv terrasser hver med sin farve.

Formentlig – for vi ved det ikke med sikkerhed.

Der har været fremsat teorier om, at der skulle have været tale om en pyramide, men eftersom zigguraterne ellers er den dominerende måde at bygge den slags monumenter på, og man endda kan finde tegn på, at de første pyramider faktisk er en slags videreudvikling af trintårnet,⁵ er der – ikke mindst sammenholdt med Bibelens egen påstand om, at man først kom til Sinear og siden Egypten – bedst grundlag for zigguratteorien.⁶

Det er værd at hæfte sig ved selve den arkitektoniske ejendommelighed, at man byggede dette bjerg af tørret mudder for så helt øverst at opføre selve templet. Mesopotamien er pandekagefladt, så hvorfor disse kunstige bjerge? Kunne det tænkes at være for at forhindre, at en ny oversvømmelse skulle

4 John H. Walton, What is the Mesopotamian background of the Tower of Babel and its implications? (Bulletin for Biblical Research 5 [1995]: 155-75 – bragt på hjemmesiden Christian-Answers.net.

5 www.youtube.com/user/DrDavidNeiman

6 For yderligere læsning, se f.eks. Biblical Archaeologist eller det danske tidsskrift TEL.

udrydde menneskeslægten? Lå erindringen om syndfloden dem endnu dybt i sjælen? Eller var forklaringen den, man ofte hører, at det blot var primitive mennesker, som forestillede sig, at de kunne bygge et tårn helt op til himlen?

Det sidste er næppe sandsynligt; selv ikke de forskere, der anser »babelstårnsmyten« som andet end tankespind, beskæftiger sig særlig meget med den antagelse. Når de kunne bygge noget så pragtfuldt som et trintårn, er det svært at forestille sig en sådan dumhed. Den danske oversættelse har desværre, er jeg bange for, bidraget til sådanne spekulationer. I originalteksten står der slet og ret: »tårn himlen«. ⁷ Det kan forstås på flere måder, f.eks. »et meget højt tårn« ⁸ eller »et tårn hvis top er himlen«. Isoleret set er det ikke til at sige, hvad der er det rigtige, men kun isoleret set.

Jeg er af den opfattelse, at den sidste tolkning er den rigtige: Toppen af tårnet er himlen eller hævder at være det. Uden denne betydning bliver teksten nærmest meningsløs.

Men at de byggede på denne måde, er så meget mere påfaldende, når man for en stund lægger alle forbehold bort, al viden bort, alle fordomme bort, og nøjes med at læse, hvad der står i Første Mosebog kapitel 10 og 11: Vi hører, at alle folkeslagene nedstammer fra Sem, Kam og Jafet (10,32), hvorefter det selv samme ord for »folkeslagene på jorden« anvendes som indledningsordet til beretningen om byen og tårnet.

Altså: Det var Sems og Kams og Jafets efterkommere, vi her har med at gøre. Det, som i den danske oversættelse hed-

7 Lambert Dolphin et al, The Tower Of Babel and The Confusion Of Languages, www.ldolphin.com/babel.html. Se også Poul Hoffmann, Sfinxens smil, Logia 2006, s. 92.

8 Se f.eks. Theodore Hiebert, The Tower of Babel and the Origin of the World's Cultures, Journal of Biblical Literature 126, no. 1(2007); 37.

der »hele jorden«⁹ og altså er identisk med »folkeslagene på jorden«¹⁰. Beretningen levner dermed ikke mulighed for, at det kun var en del af jordens befolkning, f.eks. Sems slægt, eller at det kunne være en lokal begivenhed. Pointen i historien er jo netop at forklare baggrunden for de forskellige sprog og kulturer.¹¹ At der også i disse ord fra Herren gemmer sig dybe sandheder, ja, ligefrem nøgler til at begribe meget af det, der så siden følger i de kanoniske skrifter, er en anden sag ... en »sag«, vi tager fat på senere.

Noas efterkommere migrerer altså, de drager til Sinear, dvs. Mesopotamien (nuværende Irak), og her finder de et dejligt sted at slå sig ned. Her er alt, hvad de skal bruge, især da de har fået gravet vandingskanaler og har fået anlagt den dejlige by og nyder velstanden ... men der mangler noget. De kommer jo oppe fra Ararat, de er et bjergfolk, og kunne det mon være forklaringen på, at det sumeriske skrifttegn for land er tre bjerge?¹²

Vi ved det ikke, men besynderligt er det. Vi ved kun, at den sumeriske kultur blomstrede – og så med ét var den borte. Om det, vi kalder sumererne,¹³ så er dem, forfatteren til Første

9 1 Mos 11,1.

10 1 Mos 10,32.

11 Theodore Hiebert, The Tower of Babel and the Origin of the World's Cultures, *Journal of Biblical Literature* 126, no. 1(2007); 29-58.

12 Se mere hos Dr. David Neiman: www.youtube.com/user/DrDavidNeiman

13 Wikipedia: Sumer (Sumerisk: ki-en-ĝir 15, Akkadisk: Šumeru muligvis det bibelske Shinar) var en civilisation og en historisk region i det sydlige (Mesopotamien) nu Irak, der er kendt som Civilisationens vugge. Den varede fra bosættelsen af Eridu i Ubaid-perioden (slutningen af 6. årtusinde f.v.t) – gennem Uruk-kulturen (4. årtusinde f.v.t), den dynastiske periode (3.

Mosebog kapitel 11 havde i tankerne, er et spørgsmål. Men vi ved, at de kom til Mesopotamien og grundlagde det, vi i dag kalder »civilisationen«.

Almindeligvis antages det, at civilisationen opstod langs floderne Eufrat og Tigris. Magten koncentrerede sig om byen Uruk¹⁴ 3500 år f.Kr. Siden flyttedes regionens magtcenter til Ur, og det er så fra denne by, at Abraham siden, omtrent to tusinde år før vor tidsregning, udvandrede.

Er ovenstående teorier rigtige – og det skal bemærkes, at vel kun de færreste forskere betvivler hovedlinjerne – må beretningen om babelstårnet enten ligge længere tilbage i tiden end de årsangivelser, vi finder i Første Mosebog, eller også beskrives udelukkende lokale begivenheder.

Altså må der være tale om en lokal begivenhed formentlig i Sems slægt. Et hovedargument for den opfattelse hentes i selve tekstens opbygning, idet beretningen kan betragtes som en slags indskud i Sems slægtshistorie. Spørgsmålet er også, om vi kan bruge de slægtstavler, vi finder i Første Mosebog, til at tidsfæste begivenhederne. Det mener de færreste forskere; og da slet ikke før vi når til Abrams udvandring fra Ur. Hovedargumentet for denne antagelse er, at arkæologien kan fortælle os, at der rundt omkring i verden findes vidnesbyrd om menneskelig aktivitet, længe før de tidsangivelser vi finder i Bibelen – især i den hebraiske udgave, som også den danske udgave af GT er oversat fra. Så for at der virkelig kan være tale om *alle* mennesker eller »folkeslagene på jorden«, må vi rykke det endnu længere tilbage i tiden, og spørgsmålet er så selvfølgelig: Hvornår så?

årtusinde f.v.t) – og frem til Babylons dominans i begyndelsen af 2. årtusinde f.Kr.

14 I Bibelen kaldes byen Erech.

Hvis vi antager, at det drejer sig om en lokal begivenhed, rejser det nye spørgsmål: Hvordan skal ikke bare babelstårnsberetningen, men også syndflodsberetningen tolkes? Det er meget vanskeligt at argumentere for, at forfatteren til syndflodsberetningen har forestillet sig, at det kun var en lokal begivenhed,¹⁵ også selv om man som moderne forsker venligt forsøger at undskylde forfatteren med manglende viden. Og tiden før syndfloden – skal den så heller ikke læses så bogstaveligt? Hvis den ikke skal, hvordan skal vi så læse de årsangivelser, vi finder dér? Og kan det virkelig passe, at de personer, vi læser om i Første Mosebog, levede så længe? De levede næsten tusinde år! Hvis de levede så længe og fik børn osv., hvor mange millioner gik da ikke til grunde i vandfloden? Og hvis ikke, hvad så? Hvornår? Hvor meget?

Det er til at blive helt forpustet af. Antager man et eller andet, følger naturligt konsekvenser – men ikke nødvendigvis konsekvenser, vi bryder os om.

Der er også den mulighed, at forfatteren slet ikke har tænkt beretningen om byen og tårnet som en beskrivelse af historiske begivenheder, men derimod en slags religiøs eller ligefrem guddommelig tolkning af konkrete historiske begivenheder. Ét er, hvad der virkelig skete, sådan som det så ud for menneskene på den tid. Noget andet er, hvordan Gud ser på det – og det er så, hvad vi finder beskrevet i Bibelen. En sådan tolkning finder vi f.eks. hos Dale S. Dewitt, som foreslår det tredje Ur-dynastis fald som »inspiration« til beretningen.¹⁶ Noget tilsvarende findes hos førnævnte Penley.

15 Se div. artikler af Livingston, f.eks. www.bibelarchaeology.org/post/2005/12/12/A-Universal-Flood-3000-BC.aspx, eller Morris: www.icr.org/article/geology-flood.

16 Dale S. Dewitt, The Historical Background of Genesis 11,1-9

For ikke at spille energi på flere ligegyldige mellemregninger samler vi det hele i én sætning:

Det lader sig ikke gøre at forene den moderne videnskab med Bibelens beretning læst som en beskrivelse af konkrete historiske begivenheder.

Punktum!

* * *

Bemærkningen i 1 Mos 10,25 om Peleg, der ifølge den hebraiske (masoretiske) udgave af GT blev født 101 år efter syndfloden, og som fik dette navn, fordi folkene spredtes på hans tid, har givet næring til den formodning, at byen og tårnet altså afbrydes af Gud omtrent hundrede år efter vandfloden. I så fald kan der ikke have været meget mere end 1000-1500 mennesker på jorden. Anvender man den græske udgave (Septuaginta), er der lidt mere tid at arbejde med, muligvis de 530 år, som Barry Setterfield foreslår, hvilket gør, at antallet af mennesker kan øges til titusinder af mennesker.¹⁷

Taget man alt, hvad der står skrevet, virkelig alvorligt – også menneskenes lange levealder – kan vi vel ligefrem nå op på millioner. De fleste forskere vil nok kun have hovedrysten til overs for noget sådant. Men selv om vi har gode grunde til at anvende den hebraiske udgave af GT, har vi også gode grunde til at være lidt ydmyge i forhold til Første Mosebog. Og at der faktisk kan være gode grunde til at betragte den græske udgave med en vis interesse, tydeliggøres af Lukas, som i sit evangeliums tredje kapitel skriver om Jesus:

(Journal of the Evangelical Theological Society, vol. 22 (1979); 15-26).

17 Her henvises til <http://ldolphin.org/babel.html>.

»Han var, mente man, søn af Josef, som var søn af Eli [...] søn af Peleg, søn af Eber, søn af Shela, søn af Kenan, søn af Arpakshad, søn af Sem, søn af Noa ...«¹⁸

Hvis du ikke lige har lært slægtstavlen udenad eller sidder med en bibel, kan jeg informere dig om, at ham Kenan aldeles ikke figurerer i vores danske udgave af Det Gamle Testamente. Han findes i den græske udgave, men accepterer man den frem for den hebraiske, som GT er oversat fra, opstår der så andre problemer.

Jeg er ikke den rigtige til at give mig i kast med storslåede teorier. Jeg er, når alt kommer til alt, lægmand. Derfor spurgte jeg lektor på Dansk Bibel-Institut, Torben Kjær, som svarede, at man i sådanne tvivlstilfælde må bedømme fra sag til sag, om det er den ene eller den anden version, der er den rigtige; han købte i hvert fald ikke min teori, som ellers var denne: At det, Lukas refererede, blot var, hvad man mente (eller mere korrekt: hvad man holdt ham for, jf. originalteksten).

Vel, Kenan har generet mig overordentlig meget. Havde det ikke været for ham, var det så langt lettere at argumentere for det, jeg selv mener er det rigtige. Så ham gider vi ikke interessere os mere for; kun skal der lige lyde den afsluttende bemærkning, at han naturligvis kan lade sig udnytte af bibelkritikere, som peger fingre og brøler: »Dér kan I selv se! Der er jo fejl i Bibelen!«

Blot for en ordens skyld: Kenan er med i den ene slægtstavle, men han er ikke med i den anden. Hvilken betydning skal man lægge i det? Hvor stor tillid kan man have til Første Mosebog, når det gælder konkrete, historiske fakta?

Og så må jeg jo alligevel korrigere mig selv, for bibelkritikere brøler ikke så primitivt. I så fald ville ingen jo lytte til dem.

18 Luk 3, 23 og 35-36.

Nej, de bærer sig langt mere raffineret ad. Og mange forskere vil nok snarere mene, at forfatteren havde Babylons konge i tankerne, da han knap et halvt årtusinde før Kristi fødsel sad i den store verdenshovedstad og digtede ...

Og hermed er det antydet, hvad vi har med at gøre. Mange forskere, hvad enten de kalder sig teologer, arkæologer eller noget helt tredje, anser slet ikke mosebøgerne – og da slet ikke Første Mosebog – for andet end noget, nogen har »fundet på«. Muligvis kan de godt tage, at stoffet er hentet fra legender, myter, den slags, altså historier, som muligvis kan have afsæt i virkeligheden, muligvis ikke. Muligvis fra de mange babylonske kilder, man har haft adgang til som skriver i den store stad, muligvis fra assyrerne, sumererne eller noget helt tredje. Men inspireret af Gud? Som den ældste kilde, den bedste kilde? Som beretningen om den første tid i menneskeslægtens historie?

Ha ha! Tillad et moderne, oplyst menneske at le!

Når det gælder babelstårnet, er der – som antydet ovenfor – altså tre opfattelser:

1. At man ikke kan have tillid til beretningen. Det er først fra 1 Mos 12, at beretningerne kan kræve at være i forbindelse med faktiske historiske begivenheder.
2. Det handler om virkelige historiske begivenheder, men de kan ikke sættes i relation til en bestemt tid eller geografi.
3. Der er tale om en kendt historisk begivenhed, som underbygges af både tekst og arkæologi. Tidsmæssigt sættes beretningen til et sted mellem det sene fjerde årtusinde til begyndelsen af det tredje.

Nå ja, og så er der en fjerde mulighed, men den kan vel næppe betegnes som særlig videnskabelig, i hvert fald er det ikke den, man finder præsenteret i lærebøgerne på området. Ikke desto mindre mener jeg, at det er den rigtige, og at der er rigeligt, der underbygger den.

Beretningen handler om Noas umiddelbare efterkommere, som kom til dalen i landet Sinear. Her slog de sig ned og byggede en by med et tårn. Gud greb ind og spredte dem, og til det formål brugte han sprogforvirringen. Det gjorde han cirka hundrede år efter syndfloden – og det er såmænd slet ikke så længe siden.